

استاد به این مقاله: قفقازی الاصل، شادی، جمالی مهموئی، حمیدرضا و اسدی، سعید (1390). عامل های انگیزاننده و بازدارنده مشارکت در ویکی پدیای فارسی. پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی، 1(1)، 89-108.

عامل های انگیزاننده و بازدارنده مشارکت در ویکی پدیای فارسی

شادی قفقازی الاصل¹، دکتر حمیدرضا جمالی مهموئی²، دکتر سعید اسدی³

دریافت: 1390/3/5، پذیرش: 1390/4/13

چکیده

این پژوهش با استفاده از روش گراندد تئوری و از طریق مصاحبه های نیمه ساختار یافته در تلاش است تا به شناسایی انگیزه ها، محرک ها و عامل های بازدارنده مشارکت ویکی نویسان ویکی پدیای فارسی بپردازد. در این پژوهش 15 ویکی نویس فعال بر پایه نمونه گیری هدفمند بر پایه دسترس پذیری مورد مصاحبه با پرسش های باز (مصاحبه رودررو و یا مصاحبه از طریق پست الکترونیک) قرار گرفتند. داده ها با استفاده از تکنیک کدگذاری استراوس و کوربین و روش تحلیل مقایسه ای مداوم، تجزیه و تحلیل و چهار زمینه انگیزه های ویرایشی، انگیزه های نگارشی، انگیزه های محرک و انگیزه های بازدارنده استخراج گردید. یافته ها نشان داد که انگیزه های بسیاری از محیط بیرون و درون ویکی پدیا بر میزان همکاری و استمرار مشارکت کاربران تأثیرگذار است که می توان آنها را به دو دسته عامل های برون ویکی پدیایی و درون ویکی پدیایی تقسیم کرد. یافته ها نشان داد دو عامل "تولید محتوا" و "ارتقای ویکی پدیا" بالاترین انگیزه همکاری در ویکی پدیای فارسی هستند و در کنار آن "سرگرمی" پایین ترین انگیزه برای ادامه همکاری به شمار می آید. افزون بر آن، برخورد کاربران و بازخوردی که ویکی نویسان در قبال همکاری خود در ویکی دریافت می دارند می تواند قوی ترین انگیزه محرک برای ماندگاری و یا ترک ویکی پدیای فارسی باشد.

کلیدواژه ها: ویکی پدیای فارسی، همکاری های جمعی، انگیزه، ویکی نویس، وب فارسی،

وب²

¹ دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی دانشگاه شهید بهشتی، Sh.ghafghazi@gmail.com

² استادیار دانشگاه تربیت معلم تهران، h.jamali@gmail.com

³ استادیار دانشگاه شاهد، asadi.s@gmail.com

مقدمه

ویکی پدیا¹ دانشنامه ای برخط با دسترسی آزاد² است. این دانشنامه از زمان شروع به کار خود در ژانویه 2001 تا کنون (20 ژوئن، 2011) دارای بیش از 18 میلیون مقاله به 281 زبان است (list of Wikipedias³, 2011). ویکی پدیا معدنی غنی از اطلاعات است که نه تنها به خاطر خوانندگان بسیارش بلکه به واسطه بزرگ تر شدن جامعه پژوهشگرانی که آن را به عنوان منبعی سودمند و استثنایی در بازیابی اطلاعات می شناسند تحت این عنوان نامیده می شود (Medelyan et al., 2009). استفاده از فناوری ویکی⁴ در ساختار این دانشنامه و قابلیت ویرایش آزاد و همکاری های دسته جمعی⁵، آن را از سایر دانشنامه ها متمایز کرده است و این قابلیت ها مخالفان و موافقان بسیاری را به همراه داشته است (Aycock & Kittur et al., 2007). پژوهش های بسیاری اعتبار ویکی پدیا را به علت امکان ویرایش و کمبود محسوس اطمینان توسط کاربران به چالش کشیده (Cohen, 2007; Kittur et al., 2007). و یا از سوی دیگر به حمایت از آن پرداخته اند (Giles, 2006; Murely, 2008; Spoerri, 2007). ادعای ویکی پدیا مبنی بر دانشنامه بودن یا این طور نشان دادن، همیشه مایه بحث بوده است (Giles, 2006; Rector, 2008). با این وجود، استقبال فراوان از مقاله های ویکی پدیا و نیز قابلیت های ویژه این دانشنامه، آن را همپایه ابزار مرجع در کتابخانه ها قرار داده است (Shachaf, 2009). با وجود این که ویکی پدیا در غنی سازی محتوای وب یک زبان -به ویژه زبان فارسی- از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است اما، مروری بر پژوهش های گذشته (نگاه کنید به پیشینه پژوهش) نشان می دهد که تا کنون هیچ پژوهشی در مورد ویکی پدیای فارسی انجام نشده است. با توجه به جایگاهی که لازم است ویکی فارسی در میان سایر زبان ها داشته باشد به نظر می رسد که مقاله های ویکی پدیای فارسی از لحاظ کمیت و کیفیت از وضع شایسته ای برخوردار نیستند. از این رو انجام پژوهشی در پیوند با بررسی انگیزه های همکاری در ویکی فارسی ضروری به نظر می رسد. در همین راستا، این مقاله به بررسی انگیزه های همکاری یا عدم همکاری در ویکی پدیای فارسی می پردازد و تلاش دارد به پرسش های زیر پاسخ گوید:

1. تالیف در ویکی پدیای فارسی با چه انگیزه هایی صورت می گیرد؟

2. ویرایش در ویکی پدیای فارسی با چه انگیزه هایی صورت می گیرد؟

¹ Wikipedia: <http://www.wikipedi.org>

² Open access

³ http://meta.wikimedia.org/wiki/List_of_Wikipedias

⁴ Wiki Technology

⁵ Collaboration

3. قوی‌ترین و ضعیف‌ترین انگیزه در همکاری با ویکی‌پدیای فارسی چیست؟
4. عامل‌های تأثیرگذار (محرك و بازدارنده) در تالیف و ویرایش محتوای وب فارسی چیست؟
5. چه راهکارهایی برای جذب افراد به همکاری با ویکی‌پدیا می‌توان ارائه داد؟

ویکی‌پدیای فارسی^۱

ویکی‌پدیای فارسی یکی از پروژه‌های بنیاد ویکی‌مدیا است. ویکی‌پدیای فارسی کار خود را در آذر ۱۳۸۲ (دسامبر ۲۰۰۳) با نام «ویکی‌پدیا: دایره‌المعارف آزاد» آغاز کرد و روزبه پورنادر^۲ و مسعود علی‌نقیان از پیش‌گامان آن بودند (ویکی‌پدیای فارسی، ۲۰۱۱). این دانشنامه فارسی فاصله هزار تا ده هزار مقاله را در ۱۴ ماه سپری کرد و در تاریخ ۹ آبان ۱۳۸۷ (برابر با ۳۱ اکتبر ۲۰۰۸) از مرز ۵۰ هزار نوشتار گذشت (Wikimedia News, 2011). اکنون این دانشنامه با داشتن بیش از ۱۵۰ هزار نوشتار در جایگاه بیست و چهارم در میان دانشنامه‌های ویکی‌پدیا به زبان‌های گوناگون قرار دارد. با این حال از نظر ژرفای دانشنامه^۳، که از نشانه‌های کیفیت نسخه‌ها و میزان به‌روزرسانی صفحه‌ها است، با داشتن شاخص ژرفای ۹۴، یکی از دانشنامه‌های با کیفیت برتر بوده است (List of Wikipedias, 2011). از سوی دیگر، آمارها نشان می‌دهد که ویکی‌پدیای ترکی و عربی نیز به ترتیب در رده‌های بالاتری از ویکی‌پدیای فارسی قرار گرفته‌اند اما، ویکی‌پدیای فارسی در رده بالاتری از ویکی‌پدیای عبری قرار دارد (List of Wikipedias, 2011)؛ در نتیجه ویکی‌پدیای فارسی در میان زبان‌هایی که در خاورمیانه به کار می‌روند در رده سوم قرار می‌گیرد.

پیشینه پژوهش

امروزه وب ۲ فلسفه جدیدی از مفهوم اینترنت را مطرح می‌کند؛ یعنی جایی که کاربران فعالانه در ایجاد، اشاعه و به اشتراک‌گذاری اطلاعات می‌کوشند (روبیو، مارتین و موران^۱، ۲۰۱۰). از این رو، پروژه‌های مشارکتی با کاربران در این محیط مانند سیستم پاسخگویی یاهو، ویکی‌پدیا و یوتیوب توجه زیادی را برانگیخته است. این نوع همکاری در محیط برخط با انگیزه‌های مختلفی صورت می‌گیرد که بر روی

^۱ <http://fa.wikipedia.org>

^۲ روزبه پورنادر (متولد فروردین ۱۳۵۸) در زمینه نرم‌افزارهای آزاد در ایران فعالیت می‌کرد. پس از تاسیس نسخه فارسی ویکی‌پدیا، وی در راه‌اندازی آن دست داشت. پورنادر، مدیر فنی سابق نرم‌افزار "فارسی‌تک" نیز بود. او همچنین یکی از سهام‌داران و عضو هیئت مدیره شرکت "فارسی‌وب شریف" است، که در زمینه بومی‌سازی نرم‌افزارهای آزاد فعالیت می‌کند.

^۳ شاخص ژرفا معیاری است که از حاصل ضرب میانگین ویرایش برای هر نوشتار در نسبت صفحه‌های غیر نوشتاری به نوشتارها گرفته می‌شود و یک معیار برای کیفیت دانشنامه است.

میزان همکاری کاربران، ادامه این همکاری، و یا حتی ادامه ندادن به این همکاری تأثیر گذار است. ویکی پدیا یکی از بحث برانگیزترین پروژه های محیط برخط است که با توجه به دیدگاه های موافق و مخالفی که در پیوند با عملکرد این دانشنامه وجود دارد، پژوهش های چندی در زمینه بررسی انگیزه های همکاری در ویکی پدیا صورت گرفته است (Ciffolilli, 2003; Bryant, Forte & Bruckman, 2005; Rafaeli, Hayat & Ariel, 2005; Kuznetsov, 2006; Zhang & Zhu, 2006; Nov, 2007; Auray, Poudat & Pons, 2007; Forte & Bruckman, 2008; Jian & MacKie-Mason, 2008; Schroer, & Hertel, 2009). برای مثال سیفولیلی (Ciffolilli, 2003) در پژوهشی نشان داد که انگیزه های درونی (مانند رضایت، احساس مفید بودن و علاقه به پیشرفت دانش) و انگیزه های اجتماعی (مانند کسب شهرت و اعتبار، نیاز به احساس تعلق به یک جامعه و دریافت حمایت از سوی آن) در ترغیب کاربران به همکاری با ویکی پدیا تأثیر گذارند. بریانت، فورته و بروکمن (Bryant, Forte & Bruckman, 2005) نیز در پژوهشی از طریق مصاحبه با 9 ویکی نویس به بررسی انگیزه ویکی نویس ها در ویکی پدیای انگلیسی پرداختند. یافته های این پژوهش نشان داد ویرایش ها و نگارش هایی که در ویکی پدیا صورت می گیرد از سوی دو طیف از کاربران است: کاربران تازه وارد و کاربران با سابقه تر. کاربران تازه کار، ویکی پدیا را محلی برای جمع آوری اطلاعات می بینند. ولی، با به دست آوردن تجربه بیشتر و فعالیت گسترده تر در ویکی پدیا نگرش آنها نسبت به ویکی تغییر می کند. در پژوهش مشابهی رافائلی، حیات و آریل (Rafaeli, Hayat & Ariel, 2005) انگیزه کاربران فعال، از همکاری در ساخت ویکی پدیای انگلیسی، آلمانی، ایتالیایی، عربی و عبری را از طریق پرسشنامه های الکترونیکی مورد بررسی قرار دادند. یافته های پژوهش آنها نشان داد که انگیزه های شناختی (مانند علاقه به یادگیری مطالب جدید و ایجاد چالش های ذهنی)، انگیزه های عاطفی (مانند لذت) و انگیزه های ترکیبی، از جمله انگیزه هایی بودند که منجر به همکاری ویکی نویسان با این ویکی ها گردیده بود. یک سال بعد کوزن استو (Kuznetsov, 2006) با مطالعه 102 نفر از دانشجویان دوره لیسانس، ارشد و دکتری دانشگاه نیویورک (37 زن و 65 مرد) نشان داد که انگیزه هایی مانند بشر دوستی، امکان ارتباط و تعامل دو جانبه، به اشتراک گذاری اطلاعات، همکاری بین ویکی نویس ها، شهرت و کسب اعتبار در جامعه ویکی، استقلال در انجام نگارش و ویرایش و نیز احساس تعلق به ویکی پدیا به عنوان انگیزاننده عمل کرده بودند. زنگ و زو (Zhang & Zhu, 2006) دریافتند که انگیزه های درونی نقش مهمی در همکاری با محیط های برخط ایفا می کند. از طرفی انگیزه هایی مانند شهرت، دریافت پاداش، پیشرفت شغلی، و یا انگیزه های مالی، به عنوان مشوق یا انگیزه ای برای همکاری داوطلبانه در ویکی پدیا محسوب نمی شوند. یک سال بعد نوو (Nov, 2007) در پژوهشی که بر پایه دسته بندی

انگیزشی کلاری و همکارانش (Clary et al., 1998) انجام گرفت نشان داد که انگیزه‌های مختلفی مانند انگیزه بشر دوستانه، مشغولیت اجتماعی، به کارگیری دانش و توانایی و مهارت، ارتقای مقام یا موقعیت شغلی، افزودن دانش، سرگرمی و ایدئولوژی انگیزه‌های همکاری با ویکی پدیا هستند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که سرگرمی و ایدئولوژی در بالاترین دسته قرار دارند؛ در صورتی که ارتقای شغلی و مشغولیت اجتماعی پایین‌ترین میزان انگیزه‌ها را به خود اختصاص داده بودند. در پژوهش دیگری، آئوری، پودات و پونز (Auray, Poudat & Pons, 2007) انگیزه‌های همکاری کاربران گذرا و کاربران ثبت‌نامی، در ویکی‌پدیای فرانسوی را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های پژوهش آنها نشان داد که متوسط همکاری کاربران گذرا دو برابر کاربران ثبت‌نامی است. همچنین تمایل به تولید محتوا در کاربران ثبت‌نامی خیلی کمتر از کاربران گذری است؛ با این وجود، کاربران ثبت‌نامی تمایل بیشتری به انجام ویرایش‌های ساختاری نشان می‌دادند. یکسال بعد فورته و بروکمن (Forte & Bruckman, 2008) مصاحبه‌ای با 22 ویکی‌نویس انجام دادند. یافته‌ها نشان داد که داشتن هدف، وجود کانال‌های چندگانه ارتباطی در ویکی‌پدیا برای برقراری پیوند میان ویکی‌نویس‌ها - از جمله صفحه بحث و مانند آن - و احساس رضایت از همکاری، به عنوان انگیزه‌های همکاری کاربران با ویکی‌پدیا محسوب می‌شوند. از سوی دیگر، تحلیل یافته‌ها نشان داد که بی‌نام بودن و مطرح نشدن فرد می‌تواند به عنوان یک عامل دلسردکننده به شمار آید.

هوئسل، آیگنر و میکش (Hoisl, Aigner & Micsch, 2007) نیز نشان دادند که پاداش مالی نمی‌تواند به عنوان یک عامل انگیزاننده عمل کند. بلکه دادن پاداش‌های اجتماعی در ویکی‌پدیا مانند مشخص کردن فعال‌ترین ویکی‌نویس‌ها و کاربران، پرکارترین ویکی‌نویس، مشخص کردن بیشترین مقاله‌های بازدید شده، ایجاد رقابت در رتبه‌بندی نویسندگان ویکی‌پدیا و عامل‌هایی از این دست می‌تواند انگیزاننده‌هایی قوی برای ادامه کار ویکی‌نویسان در محیط ویکی‌پدیا به شمار آید. شورر و هرتل (Schroer, & Hertel, 2009) در پژوهشی بر پایه مدل کلاندرمنز (Klandermans, 1997 in Schroer, & Hertel, 2009) انگیزه ویکی‌نویس‌ها از همکاری با ویکی‌پدیای آلمانی و میزان رضایت آنها را مورد بررسی قرار دادند. آنها دریافتند در ویکی‌پدیای آلمانی میزان رضایت و احساس مفید بودن که فرد دریافت می‌دارد و نیز حس هویت‌یابی در جامعه ویکی‌پدیا و بازخوردهایی که در ویکی‌پدیا از سوی دیگر کاربران دریافت می‌دارند عامل‌های انگیزاننده‌ای هستند که موجب تداوم همکاری این ویکی‌نویسان با ویکی‌پدیای آلمانی می‌گردد. مشابه یافته‌های هوئسل، آیگنر و میکش (Hoisl, Aigner & Micsch, 2007) نیز نشان دادند که پاداش مالی نمی‌تواند به عنوان یک عامل انگیزاننده عمل کند.

(Misch, 2007)، پژوهش آنتیکائنه، ماکپیا و آهونن (Antikainen, Mäkipää & Ahonen, 2010) نیز نشان داد که همیشه پاداش مالی بهترین انگیزه برای همکاری کاربران نیست؛ در عوض مشارکت کنندگان عامل های غیر مالی مانند همکاری دسته جمعی، یادگیری ایده های جدید و همانند پژوهش نوو (2007) سرگرمی را به عنوان عامل های انگیزاننده ذکر کرده بودند. ولی در دیدگاه مقابل پژوهش های یاد شده که انگیزه های همکاری با ویکی پدیا را مطرح کردند تنها یک پژوهش به بررسی انگیزه های ترک همکاری ویکی نویس ها پرداخته است (Jian & MacKie-Mason, 2008). جیان و ماکی ماسون در پژوهش خود به دو فرضیه رسیدند که علت کاهش همکاری با ویکی پدیا را بر پایه یافته های پژوهش مشخص ساخت. آنها دریافتند که برخی ویکی نویسان علاقه به ویرایش صفحه های ویژه ای در ویکی پدیا دارند و زمانی که این صفحه ها به مرحله ای از پایداری می رسند این افراد انگیزه کمی برای ادامه همکاری در خود احساس می کنند (فرضیه 1). دوم اینکه عدم تغییر در یک ویرایش انجام شده همان قدر انگیزاننده است که دیدن اینکه ویرایشی حذف شده یا واگردانی می شود نا امیدکننده (فرضیه 2). یافته های این پژوهش بیشتر به عامل های درونی افراد اشاره دارد. احساس دلسردی و سرخوردگی و ناامیدی عامل هایی هستند که می توان از این دو فرضیه استخراج کرد. بنابراین، با توجه به پیشینه ها که بیشتر، ویکی پدیای انگلیسی و دو ویکی برتر - یعنی آلمانی و فرانسوی - را مورد بررسی قرار داده بودند، به نظر می رسد تا کنون پژوهشی جامع به منظور بررسی همکاری های جمعی ویکی نویس های فارسی صورت نگرفته است. از این رو، بررسی انگیزه های همکاری در ویکی پدیای فارسی به عنوان بخشی از جامعه بزرگ ویکی پدیا می تواند یافته های ارزنده ای را به دنبال داشته باشد.

طرح پژوهش

در این پژوهش از نسخه استراوس و کوربین روش گراندد تئوری استفاده شد. این روش از این جهت مناسب تشخیص داده شد که روشی استقرایی و اکتشافی است و به عنوان روشی راهگشا، با تجزیه و تحلیل متن به جزءها و مفهومی های دقیق، امکان تعریف یک فرضیه را فراهم می آورد (ادیب حاج باقری، 1385).

جامعه مورد بررسی را 15 ویکی نویس فعال ویکی پدیای فارسی تشکیل دادند که با نمونه گیری هدفمند، بدون توجه به عامل های جمعیت شناختی مانند سن و جنسیت انتخاب شدند. نخست از طریق

"فهرست کاربران ویکی پدیا بر پایه تعداد ویرایش"¹ نام کاربری یکصد ویکی نویس فعال فارسی مشخص شد و جدولی که نشان دهنده 100 کاربر فعال ویکی پدیا بود شکل گرفت. سپس از طریق ابزار Tool server² سیاهه ای از کاربران فعال ویکی پدیای فارسی در ماه مورد نظر (تیرماه) فراهم آمد. بررسی این نام‌ها نشان داد که 35 ویکی نویس در آن تاریخ غیر فعال بودند. از این رو، برای 65 ویکی نویس باقی مانده نامه درخواست همکاری فرستاده شد. 33 ویکی نویس موافقت خود را برای همکاری اعلام کردند. مصاحبه‌ها به دو صورت رو در رو و مصاحبه از طریق پست الکترونیک صورت گرفت. از این میان یک ویکی نویس با وجود اعلام آمادگی برای همکاری، در میانه کار از همکاری دست کشید. به طور کلی، با شش ویکی نویس مصاحبه رو در رو و با 26 ویکی نویس دیگر مصاحبه از طریق پست الکترونیک³ انجام شد. پس از دو مرحله پیگیری 12 مصاحبه برگشت داده شد. با احتساب مصاحبه‌های رو در رو در جمع 18 مصاحبه به دست آمد که پس از تحلیل و با رسیدن به حد اشباع، 15 ویکی نویس به عنوان جامعه پژوهش تعیین گردیدند.

روش اصلی برای جمع‌آوری داده‌ها در این مطالعه مصاحبه نیمه ساختار یافته فردی⁴ بود. مصاحبه‌های رو در رو در یک جلسه و مصاحبه‌هایی که از طریق پست الکترونیک انجام می‌شد در دو جلسه انجام گردید. مصاحبه‌های رو در رو با استفاده از دستگاه ضبط صدا ضبط شده، هر یک بلافاصله پیاده سازی شده و مورد کدگذاری و تحلیل اولیه قرار گرفت. پژوهشگر همچنین به طور مداوم یادداشت‌های در عرصه⁵ تهیه می‌کرد. مدت جلسات مصاحبه به طور متوسط نزدیک یک ساعت (در جمع 327 دقیقه) بود. در مورد کاربرانی که تمایلی به انجام مصاحبه حضوری نداشتند مصاحبه از طریق پست الکترونیک به عنوان روشی نو و مورد قبول (Meho, 2006) مورد استفاده قرار گرفت.

برای تأمین روایی و پایایی مطالعه از روش ارزیابی لینکولن و گوبا (که معادل روایی و پایایی در تحقیقات کمی است) استفاده گردید (Lincoln & Guba, 1985). بدین منظور بر پایه این روش چهار معیار، موثق بودن و اعتبار (باور پذیری)⁶، انتقال پذیری⁷، اطمینان پذیری¹ و تأیید پذیری² جهت ارزیابی در

¹ <http://tinyurl.com/2degz72>

² ابزاری برای نشان دادن آخرین تغییرها در مورد آمار ویرایش گران فعال و بیشترین مقاله‌های ویرایش شده در تمامی ویکی‌ها است، <http://toolserver.org/~gribeco/cgi-bin/toprecent.cgi>

³ Email interview

⁴ Semi-structured interview

⁵ Field Note

⁶ Credibility

⁷ Transferability

در نظر گرفته شد. برای دستیابی به هر یک از این معیارها، کارهای زیر انجام گرفت. اعتبار: صرف زمان کافی برای پژوهش، تأیید داده‌های مصاحبه توسط مصاحبه‌شونده پس از پیاده‌سازی، تأیید فرایند پژوهش توسط چند متخصص، اطمینان از یکسانی دیدگاه کدگذاران با استفاده از دو کدگذار دیگر برای کدگذاری چند نمونه مصاحبه، نوشتن یادداشت دامنه و یادآور در طول پژوهش. انتقال پذیری: کسب نظر و تأیید چند ویکی‌نویس که در پژوهش مشارکت نداشتند در مورد یافته‌های پژوهش.

اطمینان‌پذیری: ثبت و ضبط تمامی جزئیات پژوهش و یادداشت برداری در تمامی گام‌های کار. تأیید پذیری: مستندسازی و حفظ تمامی گام‌های پژوهش و مستندات در فرایند پژوهش. تجزیه تحلیل داده‌ها با روش استراس و کوربین و همزمان با جمع‌آوری داده‌ها صورت گرفت. در این روش داده‌های کیفی به دست آمده از مصاحبه‌ها به صورت دستی و با روش کدگذاری در سه مرحله کدگذاری آزاد³، محوری⁴ و گزینشی⁵ مورد تحلیل قرار گرفتند. از آنجایی که در این روش گردآوری و تحلیل داده‌ها به صورت همزمان صورت می‌گیرد (ادیب حاج باقری، 1385)، پژوهشگر پس از انجام هر مصاحبه متن مصاحبه را پیاده‌سازی می‌کرد و پیش از انجام مصاحبه بعدی کدگذاری می‌نمود. در سطح کدگذاری باز، پژوهشگر خط به خط داده‌ها را بازنگری و مفهوم‌های اصلی آن را استخراج نمود. دو شیوه کدگذاری در این مرحله عبارت بودند از استفاده از زبان و واژگان فرد مصاحبه‌یافته یا مشاهده‌شده و نیز کدها و مفهوم‌های کلیدی که پژوهشگر بر پایه مفهوم‌های موجود در داده‌ها استخراج می‌کند (Eaves, 2001)؛ سپس با کدگذاری محوری، مفهوم‌هایی که از دل داده‌ها استخراج شده بود دسته‌بندی گردید و پیوند میان مفهوم‌های خام جدا از هم که در ظاهر نامرتب اما در نهان به هم وابسته بودند برقرار شد. بدین ترتیب کدهای اولیه به طبقه‌هایی کاهش داده شد و محورهای اصلی در مجموعه داده‌ها مشخص گردید. سپس برای اطمینان از جدا بودن طبقه‌ها از یکدیگر، هر دسته یا طبقه با دیگر طبقه‌ها مقایسه شد (Corbin, 1986). به دنبال شناسایی طبقه‌ها، پژوهشگر در کدگذاری محوری در پی یافتن رابطه موجود میان طبقه‌ها، طبقه‌های فرعی و طبقه‌های اصلی برآمد و بعدها و ویژگی‌های هر یک از طبقه‌ها را مرتب نمود. در

¹ Dependability

² Confirmability

³ Open Coding

⁴ Axial Coding

⁵ Selective Coding

مرحله سوم از کدگذاری که کدگذاری گزینشی نامیده می‌شود با توجه به مفهومی‌ها و کدهای شناسایی شده گزینش نهایی صورت گرفت و پژوهشگر در پی یکپارچه‌سازی و خالص کردن تحلیل‌های خود برآمد. از سوی دیگر یادداشت‌ها¹ و یادآورنویسی‌ها² که جز مهمی از گام‌های پژوهش بودند به تفصیل نوشته شدند.

ارائه یافته‌ها

جدول 1 مشخصات 15 مصاحبه‌شوندگان را نشان می‌دهد. 13/3٪ از مشارکت‌کنندگان زن و 86/6٪ مرد با میانگین سنی 29 سال و مدت مشارکت 9 تا 76 ماه بودند. از این میان، 6/6٪ کاردان، 33/3٪ کارشناس، 6/6٪ کارشناس ارشد و 26/6٪ دارای مدرک دکتری بودند. 20٪ از مشارکت‌کنندگان نیز از مشخص کردن درجه تحصیلی خودداری کردند.

جدول 1. خصوصیات فردی مشارکت‌کنندگان در پژوهش

مدت فعالیت	شروع کار در ویکی‌پدیای فارسی	شغل	تحصیلات	جنس		سن	کد مصاحبه‌شوندگان
				زن	مرد		
76 ماه	1382 بهمن	مهندس عمران	کارشناسی		*	26	ویکی نویس 1
24 ماه	1387 فروردین	-	-		*	29	ویکی نویس 2
41 ماه	1385 دی	مهندس	کارشناسی		*	23	ویکی نویس 3
75 ماه	1382 اسفند	دانشجو	کارشناس ارشد (دانشجوی دکتری)		*	-	ویکی نویس 4
52 ماه	1384 مهر	مهندس	کارشناسی	*		34	ویکی نویس 5
40 ماه	1385 اسفند	-	کاردانی			39	ویکی نویس 6
23 ماه	1387 اردیبهشت	-	-	*		32	ویکی نویس 7
31 ماه	1386 آبان	مهندس عمران	کارشناسی		*	45	ویکی نویس 8
32 ماه	1386 مهر	-	-			27	ویکی نویس 9
65 ماه	1383 آذر	استاد دانشگاه	دکتری		*	52	ویکی نویس 10
9 ماه	1388 شهریور	مهندس کامپیوتر / بر نامه نویس	کارشناسی		*	32	ویکی نویس 11

¹ Notes

² Memos

ویکی نویس 12	-	*	دکتری	دکتری اطلاعات و ارتباطات	مهر 1383	67 ماه
ویکی نویس 13	36	*	دکتری	دکتری کتابداری	آذر 1385	43 ماه
ویکی نویس 14	37	*	دکتری	دکتری فناوری اطلاعات	دی 1385	42 ماه
ویکی نویس 15	22	*	کارشناسی	دانشجو	اردیبهشت 1388	12 ماه

آغاز آشنایی و شروع همکاری با ویکی پدیا

به منظور بررسی انگیزه های همکاری و نیز بررسی عامل ها و انگیزه های محرک و بازدارنده به عنوان نخستین پرسش از مشارکت کنندگان پرسیده شد که چگونه با ویکی پدیا آشنا شدند. پاسخ ها بیان گر این بود که جستجو در اینترنت و به ویژه جستجو از طریق موتور جستجوی گوگل و قرار گرفتن سایت ویکی پدیا در ده نتیجه نخست جستجو (رتبه بندی گوگل) مهم ترین عامل آشنایی 14 ویکی نویس فعال پژوهش حاضر با ویکی پدیا بوده است.

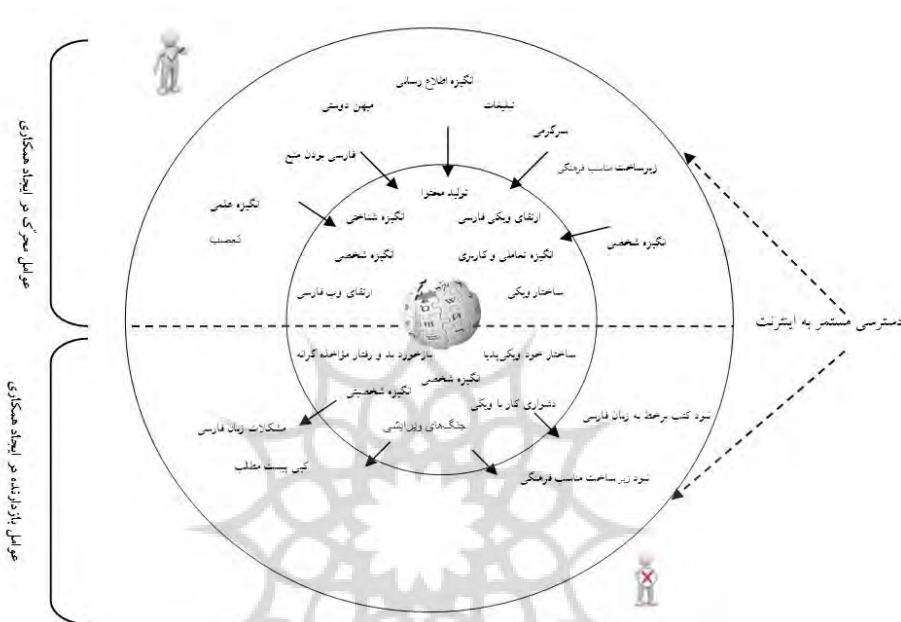
دسته بندی کاربران

کاربران ویکی پدیا دو دسته اند: کاربران بالقوه و کاربران بالفعل. کاربران بالفعل کاربرانی هستند که با انگیزه های مختلف و متفاوت (شامل اصلاحی و تخریبی) وارد ویکی شده اند و به فعالیت در آن مشغول هستند. کاربران بالقوه کاربرانی هستند که بایستی با دادن انگیزه و عامل های محرک آنها را جذب و به همکاری با ویکی ترغیب کرد. برای بررسی دقیق تر انگیزه ها، نیاز بود تا ویکی نویسان در یک دسته بندی جای داده شوند. به این ترتیب دسته بندی زیر در نظر گرفته شد. دسته نخست، کاربرانی که به صورت اتفاقی وارد ویکی شده و با ویکی دو ویرایش ویکی را ترک می کنند. دسته دوم، کاربرانی که چند ماه فعالیت داشته و به دلیل هایی ویکی را ترک می کنند. دسته سوم نیز کاربرانی که به ویکی پدیا معتاد شده اند و به هیچ قیمتی ویکی را ترک نمی کنند. بر پایه این تقسیم بندی تعریف مشخصی از ویکی نویس فعال در نظر گرفته شد. ویکی نویس فعال کاربری بود که نه تنها بر پایه حجم و تعداد ویرایش ها بلکه بر پایه کیفیت کار و مدخل هایی که ایجاد کرده بود و نیز میزان حضور پیاپی در ویکی پدیا کاربر فعال شمرده می شد. یافته های مصاحبه ها نشان داد که مشارکت افراد به دو صورت پیاپی و منقطع بوده است. این پایایی و گاهی درنگ ها در ادامه دادن به همکاری به دلیل ها و انگیزه های مختلفی روی داده بود. از این روی، چهار زمینه انگیزه های ویرایشی، انگیزه های نگارشی، انگیزه های محرک و انگیزه های بازدارنده استخراج شده و مورد تحلیل و بررسی قرار گرفتند. بدین ترتیب، مدلی ارائه گردید که الگوی کلی عامل

های بازدارنده و محرک در همکاری کاربران با ویکی پدیای فارسی را نشان داد.

الگوی کلی عامل‌های بازدارنده و محرک در همکاری کاربران با ویکی پدیای فارسی

برای نشان دادن دیداری انگیزه‌های همکاری کردن و یا همکاری نکردن با ویکی پدیای فارسی مدل زیر ارائه می‌گردد.

تصویر ۱. مدل کلی عامل‌های بازدارنده و محرک در همکاری کاربران با ویکی پدیای فارسی

عامل‌هایی که بر میزان همکاری ویکی نویسان اثرگذارند شامل عامل‌های درونی و بیرونی را در بر می‌گیرند. از دیدگاهی دیگر، این عامل‌ها می‌توانند به عامل‌های درون ویکی پدیایی و برون ویکی پدیایی نیز تقسیم شوند.

بنابر یافته‌ها، مدل پیشنهادی نیز از دو بخش تشکیل شده است. بخش درونی، محیط داخلی ویکی پدیا را نشان می‌دهد و بخش بیرونی، محیط خارج از ویکی پدیاست.

اگر دایره را از قطر افقی به دو قسمت تقسیم کنیم در بخش بالایی عامل‌های محرکی جای می‌گیرند که فرد را ترغیب به همکاری یا ماندگاری در ویکی می‌کنند. در بخش پایین دایره نیز عامل‌های بازدارنده قرار دارند که می‌توانند مانع از جذب افراد به همکاری با ویکی شده و یا موجب عدم همکاری

مستمر ویکی نویسان با ویکی پدیا گردند. با توجه به این تقسیم بندی یک کاربر می تواند با انگیزه های مختلفی شروع به همکاری در ویکی پدیا نماید. زمانی که کاربر هنوز وارد محیط ویکی پدیا نشده است و پیش زمینه ای در مورد آن ندارد، انگیزه های شخصی مانند کنجکاوی، تبلیغاتی که از سوی رسانه، دانشگاه و یا حتی دوستان در مورد ویکی پدیا می شود، قرار گرفتن ویکی پدیا در نتیجه جستجوی گوگل، فارسی بودن این منبع و نوشتن به زبانی که کاربر بدان تسلط دارد، سرگرمی، اطلاع رسانی، و یا حتی تعصب شخصی و یا قومیتی می تواند انگیزه ای برای آغاز همکاری با این دانشنامه باشد. این موارد انگیزه یا انگیزه هایی هستند که از بیرون کاربر را به همکاری با ویکی پدیا سوق می دهند. در اینجا پاسخ به سوال سخت و دوم پژوهش مطرح می شود. این پرسش که تالیف و ویرایش در ویکی پدیای فارسی با چه انگیزه یا انگیزه هایی صورت می گیرد؟

بنابراین، افزون بر انگیزه هایی که از بیرون کاربر را به انجام نگارش و ویرایش در ویکی ترغیب می کند، زمانی که با یک یا چند انگیزه وارد ویکی پدیا می شود نوع دیگری از انگیزه ها - انگیزه های درون ویکی پدیایی - وی را جذب کرده و ترغیب به ماندگاری و ادامه همکاری می نمایند. انگیزه های فردی فردی مانند داشتن هدف، به اشتراک گذاری دانش و مانند آن، آشنایی با ساختار خود ویکی، دریافت کمک و راهنمایی از سوی دیگر کاربران ویکی پدیا، انگیزه های شناختی مانند احساس هویت یابی در جامعه ویکی و حس مفید بودن و رضایت درونی، انگیزه بهسازی و غنی سازی ویکی پدیا، انگیزه تولید محتوا و ایجاد مدخل که خود هم به پیشرفت ویکی می انجامد و هم به غنی سازی وب فارسی یاری می رساند انگیزه هایی هستند که کاربر را به انجام ویرایش و نگارش در ویکی پدیای فارسی ترغیب می کنند. در این شکل سه فرایند در نظر گرفته شده است: مرحله ورود کاربر که با چه انگیزه هایی وارد ویکی می شود، مرحله آغاز به کار وی در ویکی که تبدیل به یک کاربر فعال می شود و مرحله کاهش و یا قطع همکاری کاربر(ان) با این دانشنامه.

زمانی که کاربر همکاری خود را با این دانشنامه آغاز می کند ممکن است به دلیل های گوناگون بیرونی یا درونی میزان همکاری وی کاهش یافته و یا قطع گردد. عامل هایی چون ساختار خود ویکی پدیا - که در عین محرک بودن و دادن امکان ویرایش و نگارش می تواند کار کردن با آن را در عمل دشوار کند - و یا کار با قوانین سخت و خشک ویکی پدیا به عنوان یک عامل بازدارنده عمل کند، تعصب های قومیتی و فردی عامل بازدارنده دیگری است که می تواند جنگ های ویرایشی فراوانی را به وجود آورد و منجر به فرسودگی کاربر و یا کناره گیری او شود. از سوی دیگر عامل های شخصی مانند کمبود وقت،

اشتغال به سرگرمی‌های دیگر و عامل‌های شخصیتی مانند احساس ترس، نداشتن صبر و حوصله و انتقاد پذیر نبودن، عامل‌های بازدارنده دیگری هستند که از درون بر میزان همکاری فرد تأثیر گذاشته و از میزان همکاری او می‌کاهند. هر قدر که بازخوردهای خوب کاربران قدیمی تر می‌تواند افراد را به ماندگاری بیشتر ترغیب نماید، بازخوردهای تند و رفتارهای مؤاخذه‌گرانه زمینه‌ساز ترک ویکی نویسان تازه کار از ویکی پدیای فارسی می‌گردد. به طوری که بیشتر کاربران، برخوردارهای بد کاربران قدیمی را یکی از قوی‌ترین انگیزه‌های ترک ویکی بر شمرده بودند. در کنار عامل‌های درونی، عامل‌های بازدارنده ای هم وجود دارند که از بیرون بر میزان همکاری ویکی نویسان اثر می‌گذارند. فارسی زبان بودن این منبع همان قدر که جذب کننده است می‌تواند به علت مشکلاتی که در دستور خط فارسی وجود دارد دفع کننده نیز باشد. نبود زیرساخت‌های مناسب فرهنگی، عدم تمایل به پژوهش و تمایل به مصرف کننده اطلاعاتی بودن نیز عامل‌های دیگری است که به این عدم مشارکت و یا عدم مشارکت فعال دامن می‌زند. کمی نمودن مطالب از جای دیگر در ویکی پدیا، عدم آشنایی با اصول استناد و حق مؤلف عاملی است که موجب حذف این گونه مدخل‌های ایجاد شده توسط کاربران می‌گردد و این امر خود موجب دلسردی کاربران و ترک ویکی می‌شود. نبود کتاب‌های برخط به زبان فارسی برای دادن استناد به مدخل‌ها و نبود منابع علمی برخط به زبان فارسی در وب، عامل بازدارنده دیگری به شمار می‌رود.

بنابراین همکاری کاربران با ویکی یک منحنی به تقریب سینوسی دارد و دچار فراز و فرود می‌شود. یکی از مهم‌ترین عامل‌هایی که از بیرون بر این مدل تأثیر می‌گذارد دسترسی به اینترنت پایدار و پر سرعت است. این دسترسی می‌تواند انگیزه قوی برای ادامه همکاری کاربران فعال باشد و عدم دسترسی به آن می‌تواند یک کاربر فعال را برای مدتی گوشه نشین سازد. از سوی دیگر کم بودن تمایل جامعه ایرانی به پژوهش عامل نیمه پنهان دیگری است که موجب می‌شود از ۲۲۶۵۲۹ کاربری که در ویکی فارسی ثبت نام کرده اند تنها ۱۸۲۹ کاربر فعال وجود داشته باشد (List of Wikipedias, 2011, June 20) و از این کاربران فعال ۷۶ کاربر به عنوان فعال‌ترین‌ها شناخته شوند^۱. بدین ترتیب نزدیک به ۸/۰٪ کاربران ثبت نام کرده در ویکی فارسی به همکاری پیاپی با این دانشنامه مشغول می‌باشند.

بحث و نتیجه گیری

نتیجه پژوهش حاضر همانند یافته‌های پژوهش هویسل، آیکنر و میکش (Hoisl, Aigner & Misch, 2007) نشان داد که انگیزه مالی نقشی در همکاری کاربران با ویکی پدیا ندارد و انگیزه‌های غیر مالی

^۱ <http://stats.wikimedia.org/EN/TablesWikipediansEditsGt100.htm>

نقش اصلی را ایفا می‌کنند و علت آن نیز شاید همگانی بودن ویکی‌پدیا باشد. یافته‌های این بررسی، نشان داد که انگیزه‌های ویکی‌نویسان برای همکاری با ویکی‌پدیا قابل دسته‌بندی به دو گروه انگیزه‌های بیرونی و درونی می‌باشد. انگیزه‌های درونی شامل انگیزه‌های شخصی یا شناختی می‌باشد که می‌تواند به عنوان عامل انگیزشی عمل کند و یا شامل عامل‌هایی گردد که از بیرون بر میزان این همکاری تأثیرگذار است (مانند میزان سرعت و دسترسی به اینترنت). از سوی دیگر عامل‌های اثرگذار بر میزان همکاری به دو دسته عامل‌های درون ویکی‌پدیایی و عامل‌های برون ویکی‌پدیایی نیز تقسیم شدند و عامل‌های محرک و یا بازدارنده در هر یک مورد بررسی و استخراج قرار گرفت.

انگیزه همکاری با ویکی‌پدیا فارسی: بحث و بررسی

یافته‌های پژوهش نشان داد انگیزه‌های همکاری می‌تواند بر پایه تازه وارد بودن یا قدیمی تر بودن کاربران ویکی‌پدیا متفاوت باشد. از این رو، این انگیزه‌های نگارش و ویرایش که در بخش یافته‌ها بدان پرداخته شد به ترتیب اولویت از ضعیف‌ترین انگیزه تا قوی‌ترین دسته‌بندی شدند تا پاسخ به پرسش سوم پژوهش مشخص گردد. یافته‌ها بیانگر این است که برای یک کاربر تازه وارد، به علت نداشتن شناخت دقیق از ویکی‌پدیا و هدف‌های آن، انگیزه بهسازی ویکی‌پدیا و وب فارسی انگیزه اصلی برای همکاری به شمار نمی‌آید. در کنار آن انگیزه فردی مانند کنجکاوی و یا یافتن اطلاعات قوی‌ترین انگیزه برای آغاز همکاری او با ویکی‌پدیاست. این اولویت‌بندی در مورد کاربران قدیمی تر که مدت‌ها از همکاری آنها با ویکی‌پدیا می‌گذرد ترتیب دیگری می‌یابد. یافته‌های پژوهش حاضر بر خلاف پژوهش آثوری، پودات و پونز (Auray, Poudat & Pons, 2007) که بیانگر این بود که کاربران فعال تمایل کمتری به تولید محتوا دارند، نشان داد زمانی که کاربر در ویکی‌پدیا کار می‌کند و با هدف‌ها و ماهیت آن آشنا می‌گردد تولید محتوا و سازندگی ویکی، قوی‌ترین انگیزه برای همکاری کاربر به شمار می‌آید. از طرفی، بر خلاف پژوهش‌های نوو (Nov, 2007) آنتیکائنه، ماکپیا و آهونن (Antikainen, Mäkipää & Ahonen, 2010) سرگرمی و انگیزه‌های خرابکارانه ضعیف‌ترین انگیزه برای همکاری کاربران قدیمی تر ویکی‌پدیا می‌باشند. انگیزه ایجاد مقاله و نیز انگیزه بهبود ویکی‌پدیا دو انگیزه‌ای بودند که بیشترین حجم انگیزه‌ها را به خود اختصاص دادند.

برای پاسخ به پرسش چهارم پژوهش، انگیزه‌های محرک برای کاربران تازه وارد و کاربران قدیمی تر اولویت‌بندی شد. انگیزه‌های محرک همکاری برای این دو گروه در بسیاری موارد متفاوت بود. در هر دو گروه، بازخورد مثبت می‌تواند منجر به پایایی فعالیت و غنای ویکی‌پدیا شود.

انگیزه‌های فردی یکی از ضعیف‌ترین عامل‌های محرک برای همکاری کاربران تازه وارد به شمار

می‌آید. زیرا بیشتر نیاز به یک محرک بیرونی مانند تبلیغات و معرفی و مانند آن دارد تا فرد انگیزه‌ای شخصی برای کار در ویکی پیدا کند. کاربران اندکی هستند که با یک انگیزه فردی مشخص دست به همکاری با ویکی می‌زنند. اما، در مورد کاربران قدیمی تر از آنجایی که با انگیزه‌ها و محرک‌های گوناگون جذب ویکی پدیا شده‌اند، عامل تبلیغات ضعیف‌ترین انگیزه برای ترغیب آنها به همکاری با این پروژه می‌باشد.

بارزترین و قوی‌ترین عامل بازدارنده همکاری هم برای کاربران تازه وارد و هم برای کاربران قدیمی تر دریافت بازخورد بد یا رفتار مؤاخذه‌گرانه از سوی دیگر کاربران است. این امر می‌تواند زمینه دلسردی کاربران از ویکی و یا حتی ترک آن را فراهم سازد. دشواری کار با ویکی و ساختار آن برای کاربران قدیمی تر به دلیل داشتن تجربه فعالیت در ویکی و مهارت در کار با آن ضعیف‌ترین عامل بازدارنده به شمار می‌آید. از سوی دیگر، عامل‌های شخصی مانند نداشتن فرصت کافی و یا یافتن سرگرمی و مشغولیت‌های دیگر ضعیف‌ترین عامل بازدارنده در همکاری کاربران جدید می‌باشند. با مشخص گردیدن عامل‌های مؤثر بر همکاری ویکی‌نویسان، بخش دیگری از یافته‌های پژوهش همراستا با پژوهشی که توسط رافائلی، آریل و حیات (Rafaëli, Hayat & Ariel, 2005) انجام گرفته بود نشان داد که قوی‌ترین انگیزاننده‌ها در همکاری افراد با محیط‌های برخط انگیزاننده‌های عاطفی، شناختی و انگیزه‌های ترکیبی هستند. یافته‌های این پژوهش بر خلاف پژوهش نوو (Nov, 2007) بود، اما یافته‌های این پژوهش را به نوعی پوشش داده و بخشی از انگیزه‌های استخراج شده (اعم از محرک یا بازدارنده) در این دسته بندی قرار گرفتند. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که انگیزه‌های درونی و بیرونی بسیاری هستند که بر میزان همکاری و مشارکت با ویکی پدیا تأثیر گذارند. این یافته‌ها با یافته‌های سیفولیلی (Ciffolilli, 2003) که بین انگیزه‌های شخصی و اجتماعی ویکی‌نویس‌ها تمایز قائل شده بود نیز همخوانی دارد. تحلیل این یافته‌ها نشان داد که کاربران با انگیزه‌های مختلفی مانند حس کنجکاوی، یا انگیزه‌های سیاسی و مذهبی و قومیتی و یا حتی میهن‌دوستی و اشاعه علم و اطلاع‌رسانی دست به نگارش و ویرایش در ویکی پدیا فارسی می‌زنند.

انگیزه‌های تداوم همکاری یا قطع همکاری با ویکی پدیا فارسی

احساس مفید بودن، به دست آوردن تجربه، احساس پذیرفته شدن از سوی جامعه ویکی و پیدا کردن احساس هویت و تعلق به آن، جذابیت همکاری با گروه و آشنایی با دوستان جدید در ویکی با یک هدف مشترک، آشنایی با ساختار ویکی پدیا، احساس لذت، دریافت تحسین از دیگران و برخورد خوب کاربران قدیمی از مهم‌ترین عامل‌هایی بودند که موجب تداوم همکاری ویکی‌نویسان با این پروژه می‌گردد.

بنابراین همان طور که شورر و هرتل (Schroer, & Hertel, 2009) نیز در پژوهش خود بدان رسیده بودند میزان رضایت و احساس مفید بودن که فرد دریافت می‌دارد و نیز حس هویت یابی در جامعه و یکی پدیا، و بازخوردهایی که در ویکی پدیا از سوی دیگر کاربران دریافت می‌دارند عامل‌های انگیزاننده‌ای بودند که موجب تداوم همکاری ویکی نویسان با ویکی پدیای فارسی شده بودند.

پژوهش حاضر همانند مطالعه آنتیکائنه، ماکپا و آهونن (Antikainen, Mäkipää & Ahonen, 2010) نشان داد که انگیزه کار در ویکی پدیا بدون توجه به پاداش‌های مالی صورت می‌گیرد. ولی، نوع بازخوردی که کاربران در قبال همکاری با ویکی پدیا دریافت می‌کنند می‌تواند تأثیر مستقیمی در پایداری کار آنها در ویکی پدیا و یا ترک آن داشته باشد.

ارتقای مقام در ویکی پدیا و کسب عناوین مدیریتی یا دیوانسالاری و مانند آن می‌تواند به عنوان انگیزه دیگری در نظر گرفته شود که موجب ماندگاری فرد در ویکی می‌گردد. سیفولیلی (Ciffolilli, 2003) نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسید و اشاره کرد انگیزه‌های همکاری با ویکی پدیا می‌توانند انگیزه‌های اخلاقی و یا انگیزه‌هایی برای رسیدن به منبع قدرت و بالا رفتن مقام برای به دست آوردن شهرت و اعتبار در ویکی پدیا باشند.

پژوهش حاضر نشان داد عامل‌های بازدارنده بسیاری در کاهش همکاری افراد با ویکی پدیای فارسی نقش دارند. از این جمله می‌توان به نداشتن جسارت در همکاری با ویکی پدیا، ترس از ایجاد تغییر، نداشتن صبر و حوصله و یا عامل‌هایی که مربوط به دشواری کار با ویکی و یادگیری قوانین آن است، اشاره کرد. در کنار اینها، عامل‌های بازدارنده بیرونی نیز وجود دارند. از این جمله نیز پایین بودن ضریب نفوذ اینترنت، نبود زیرساخت مناسب فرهنگی، کم بودن تمایل جامعه ایرانی به پژوهش، اهل نوشتن نبودن، تمایل به مصرف‌کننده اطلاعاتی بودن، و آشنا نبودن کاربران تازه وارد با اصول اولیه پژوهش را می‌توان نام برد.

مشابه پژوهش جیان و ماوکی ماسون (Jian & MacKie-Mason, 2008) احساس دل‌سردی و ناامیدی نیز از انگیزه‌هایی بود که به عنوان عامل‌های بازدارنده همکاری در ویکی پدیای فارسی استخراج شده بودند. این دل‌سردی‌ها در پژوهش حاضر افزون بر اینکه به دلیل حذف و تغییر در مدخل‌های ایجاد شده توسط دیگر کاربران بوجود می‌آمد، بر اثر نوع برخوردهای صورت گرفته از سوی کاربران دیگر در ویکی پدیا نیز ایجاد می‌شد. نوع برخوردها و رفتارهای تند کاربران قدیمی با کاربران تازه وارد یکی از مهم‌ترین دلایل‌هایی بود که توسط مشارکت‌کنندگان به عنوان یک عامل بازدارنده از آن یاد شده بود. از

سوی دیگر وجود جنگ‌های فرسایشی و ویرایشی و درگیری خواسته یا ناخواسته کاربران در این بحث‌ها نیز به عنوان عامل بازدارنده دیگری یاد شده بود که مانع از همکاری ویکی‌نویسان با ویکی‌فarsi می‌گردد.

راهکارهای پیشنهادی برای رشد و ارتقای ویکی‌پدیای فارسی

مؤسس ویکی‌پدیا گزارش داد که 2/5% از کاربران تولیدکننده 80% از محتوا هستند. افزون بر این 50% از محتوا توسط تنها 1% از کاربران تولید می‌شود (Rafaeli & Ariel, 2008). در ویکی‌پدیای فارسی نیز وضع به همین گونه است. آمار برگرفته از ویکی‌پدیا نشان می‌دهد که از 226529 کاربر ثبت‌نامی تنها 1829 تعداد کاربر فعال مشغول به همکاری با ویکی‌پدیا هستند (List of Wikipedias, 2011). این امر نیز نشان‌دهنده آن است که در ویکی‌پدیای فارسی تنها 0/8% از کاربران هستند که تولید محتوا می‌کنند. این نکته را نیز باید به یاد داشت که پرباری ویکی‌فarsi می‌تواند نقش مهمی در غنی‌سازی وب فارسی ایفا کند. در همین راستا، راهکارهای زیر برای بهبود ویکی‌پدیای فارسی پیشنهاد می‌شود:

- دعوت از متخصصان قلمروهای گوناگون برای نگارش و ویرایش مقاله؛
- آگاهی‌رسانی از طریق رسانه‌ها برای شناساندن ویکی‌پدیای فارسی؛
- زمینه‌سازی برای مشارکت دانشجویان در به‌سازی ویکی‌پدیا با ارائه تکلیف‌ها و پروژه‌های کلاسی در پیوند با ویکی‌پدیا از سوی استادان به ویژه در رشته‌هایی مانند کتابداری و دانشنامه‌نگاری.

پیشنهاد‌های پژوهش

- بررسی مقایسه‌ای انگیزه‌گروه‌های گوناگون ویکی‌نویسان مانند ویکی‌نویسان حرفه‌ای در برابر ویکی‌نویسان غیرحرفه‌ای، سازندگان در برابر خرابکاران، و مشارکت‌کنندگان دائمی در برابر مشارکت‌کنندگان گذری؛
- مطالعه انگیزه‌ها از دیدگاه‌های اجتماعی، اقتصادی، روانشناسی و جامعه‌شناسانه؛
- مطالعه نقش و اهمیت ویکی‌پدیای فارسی به عنوان یک منبع مرجع الکترونیکی و کاربرد آن در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی؛
- مطالعه نقش کتابداران در به‌سازی و گسترش ویکی‌پدیای فارسی.

کتابنامه

ادیب حاج باقری، محسن (1385). روش تحقیق گراندد تئوری: راه و روش نظریه پردازی در علوم انسانی و بهداشتی قابل استفاده برای محققان... تهران: انتشارات بشری.

ویکی پدیای فارسی. (2011). در ویکی پدیا، دانشنامه آزاد. بازیابی شده در 29 خرداد 1390 از <http://fa.wikipedia.org/w/index.php?title=ویکی پدیای فارسی&oldid=4848902>

- Antikainen, M., Mäkipää, M., & Ahonen, M. (2010). Motivating and supporting collaboration in open innovation. *European Journal of Innovation Management*, 13(1), 100-119.
- Auray, N., Poudat, C., & Pons, P. (2007). Democratizing scientific vulgarization: The balance between cooperation and conflict in French wikipedia. *Observatorio (OBS*) Journal*, 3, 185-199.
- Aycock, J., & Aycock, A. (2008). Why I love/hate Wikipedia: Reflections upon (not quite) subjugated knowledges. *Journal of the Scholarship of Teaching and Learning*, 8(2), 92-101.
- Bryant, S., Forte, A., & Bruckman, A. (2005). Becoming Wikipedian: Transformation of participation in a collaborative online encyclopedia. In *Proceedings of GROUP 2005* November 6–9, 2005, Sanibel Island, Florida, USA.
- Cheyner, A., & Levy, J. A. (2007). A collaborative programming environment for web interoperability. In *1st Workshop on Semantic Wikis (SemWiki '06), 3rd European Semantic Web Conference*, June 12, 2006, Budva, Montenegro.
- Ciffolilli, A. (2003). Phantom authority, self-selective recruitment and retention of members in virtual communities: The case of Wikipedia. *First Monday*, 8(12). Retrieved June 20, 2011, from <http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1108/1028>
- Clary, E., Snyder, M., Ridge, R., Copeland, J., Stukas, A., Haugen, J., & Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1516-1530.
- Cohen, N. (2007 February 21). A history department bans citing Wikipedia as a research source. *New York Times*. Retrieved 20 June 2011 from <http://www.nytimes.com/2007/02/21/education/21wikipedia.html>
- Corbin, J. (1986). Coding, writing memos, and diagramming. In W. C. Chenitz & J. M. Swanson (Eds), *From Practice to Grounded Theory: Qualitative Research in Nursing* (pp. 102-120). Menlo Park, CA: Addison-Wesley.
- Eaves, Y. D. (2001). A synthesis technique for grounded theory data analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 35, 654-663.

- Forte, A., & Bruckman, A. (2008). Why do people write for wikipedia? Incentives to contribute to open-content publishing. In *Proceedings of 41st Annual Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS)*, January 7-10, 2008, Hawaii, USA.
- Giles, J. (2006). Internet encyclopaedias go head to head. *Nature*, 438, 900–901.
- Hoisl, B., Aigner, W., & Miksch, S. (2007). Social rewarding in wiki systems – motivating the community. In Schuler, D. (Ed.) *Online Communities and Social Computing: Second International Conference, OCSC 2007, Held as Part of HCI International 2007* (pp. 362-371), July, 2007, Beijing, China.
- Jian, L. & MacKie-Mason, J. K. (2008). Why leave Wikipedia. Extended abstract and poster session at *iConference, UCLA*, February, 2008.
- Kittur, A., Suh, B., Pendleton, B., & Chi, E. (2007). He says, she says: Conflict and coordination in Wikipedia. In *CHI '07 Proceedings of the SIGCHI conference on Human factors in computing systems*, (pp. 453–462). doi: 10.1145/1240624.1240698
- Klandermans, B. (1997). *The social psychology of protest*. Oxford, UK: Blackwell.
- Kuznetsov, S. (2006). Motivations of Contributors to Wikipedia. *ACM Computers and Society*, 36(2), 1-7.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage. Retrieved June 20, 2011 from <http://www.qualres.org/HomeLinc-3684.html>
- List of Wikipedias. (2011). In *Meta, discussion about Wikimedia projects*. Retrieved June 20, 2011, from http://meta.wikimedia.org/w/index.php?title=List_of_Wikipedias&oldid=2623514
- Medelyan, O, Legg, C., Milne, D., & Witten, I. H. (2009). Mining meaning from wikipedia. *International Journal of Human-Computer Interaction*, 67(9), 716–754.
- Meho, L. I. (2006). E-mail interviewing in qualitative research: A methodological discussion. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 57(10), 1284–1295.
- Nov, O. (2007). What motivates Wikipedians? *Communications of the ACM*, 50 (11), 60-64.
- Rafaeli, S., Hayat, T., & Ariel, Y. (2005). Wikipedia community: Users' motivations and knowledge building. Paper presented at *the cyber culture 3rd global conference*, August 2005, Prague, Czech Republic.
- Rector, L. H. (2008). Comparison of Wikipedia and other encyclopedias for accuracy, breadth, and depth in historical articles. *Reference Services Review*, 36(1), 7-22.
- Schroer, J., & Hertel, G. (2009). Voluntary engagement in an open Web-based encyclopedia: Wikipedians, and why they do it. *Media Psychology*, 12, 1–25.
- Shachaf, P. (2009). The paradox of expertise: is the Wikipedia Reference Desk as good as your library? *Journal of documentation*, 65(6), 977-996.

- Spoerri, A. (2007). What is popular on Wikipedia and why. *First Monday*, 12(4). Retrieved June 20, 2011 from http://firstmonday.org/issues/issue12_4/spoerri2/index.html.
- Wikimedia News. (2011). In *Meta, discussion about Wikimedia projects*. Retrieved 11:14, June 20, 2011 from http://meta.wikimedia.org/w/index.php?title=Wikimedia_News&oldid=2644468.
- Zhang, X. M. & Zhu, F. (2006). Intrinsic motivation of open content contributors: The case of Wikipedia. In *Workshop on Information Systems and Economics*. 2006: Evanston, IL.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی